

https://doi.org/10.31516/2410-5325.093.01*
УДК: 004:930.85:305-055.2:355.01(477)

ЦИФРОВА ДЕКОЛОНІЗАЦІЯ ТА ЖІНОЧЕ ЛІДЕРСТВО В DIGITAL HUMANITIES: СТРАТЕГІЇ ЗБЕРЕЖЕННЯ УКРАЇНСЬКОЇ СПАДЩИНИ В УМОВАХ ВІЙНИ

Н. Бедріна

Харківська державна академія дизайну і мистецтв, м. Харків,
Україна
nadiia.bedrina@gmail.com

N. Bedrina

Kharkiv State Academy of Design and Arts, Kharkiv, Ukraine
<http://orcid.org/0000-0002-8236-9463>

Н. Бедріна. Цифрова деколонізація та жіноче лідерство в Digital Humanities: стратегії збереження української спадщини в умовах війни

У статті досліджено взаємозв'язок між цифровою деколонізацією та жіночим лідерством у сфері Digital Humanities у контексті захисту культурної спадщини України під час війни. Проаналізовано теоретичні засади фемінізму даних та їх практичне втілення в ініціативах із рятування цифрових даних та перетрибуції мистецьких творів у провідних світових музеях. На прикладах волонтерського руху SUCHO, активізму Оксани Семенік та технологічних рішень із використанням LiDAR-сканування й фотограмметрії (зокрема ініціатив команди Skeiron) розкрито модель горизонтального мережевого лідерства. Цифрову деколонізацію розглянуто як механізм відновлення суб'єктності української культури та інструмент етичної турботи про культурну спадщину.

Ключові слова: *Digital Humanities, цифрова деколонізація, жіноче лідерство, культурна спадщина, Україна, війна, LiDAR, 3D-моделювання, фемінізм даних, атрибуція.*

N. Bedrina. Digital decolonization and women's leadership in digital humanities: strategies for preserving Ukrainian heritage during the war

The relevance of the article. The full-scale Russian invasion of Ukraine has created an existential threat to cultural heritage, manifesting in both physical destruction and ongoing colonization. In the digital age, the battle for identity unfolds within museum registries and search algorithms, where Ukrainian art is often mislabeled under imperial narratives. This necessitates a shift toward digital decolonization driven by innovative leadership models.

The purpose of the article. The article aims to analyze the strategies of digital decolonization and the role of female leadership in Digital Humanities as key factors in preserving Ukrainian cultural heritage during wartime.

The methodology. In the study we applied a qualitative analysis of contemporary digital initiatives and instrumental case study method. The theoretical framework is based on the principles of Data Feminism, critical heritage studies and archival theory. The research examines the activities of international volunteer networks, individual digital activism, and high-tech architectural documentation projects.

The results. It is established that digital decolonization in DH functions through two main vectors: the emergency preservation of data and the corrective transformation of narratives. The study highlights the success of individual activists in changing colonial attributions in global institutions. Integration of LiDAR scanning and drone photogrammetry provides legal evidence of war crimes and a foundation for physical reconstruction.

The scientific novelty. The research synthesizes the concepts of data feminism, digital decolonization, and wartime heritage preservation within the Ukrainian context. It defines a new model of networked leadership characterized by horizontal cooperation, inclusivity, and the ethics of care, which proves more resilient than traditional institutional hierarchies.

The practical significance. The findings can be utilized by museum professionals, IT specialists in the cultural sector, and government bodies to develop decolonial metadata standards and digital preservation protocols. The analyzed methods of 3D documentation provide a ready-to-use framework for post-war reconstruction projects.

Conclusions. Digital decolonization is not a technical task but a political act of reclaiming agency. Female

leadership in DH facilitates the transition from passive archiving to active resistance. By combining high-tech precision with ethical leadership, Ukraine constructs a decolonized digital future.

Keywords: *Digital Humanities, digital decolonization, female leadership, cultural heritage, Ukraine, war, LiDAR, 3D modeling, data feminism, attribution.*

Актуальність теми дослідження зумовлена необхідністю захисту національної ідентичності в умовах системного нищення культурних об'єктів під час повномасштабної війни. Тема співзвучна сучасним світовим науковим трендам, зокрема напрямом Data Feminism та деколоніальним студіям у межах Digital Humanities, відповідає пріоритетним завданням щодо оцифрування та верифікації культурної спадщини України. Дослідження фокусується на розробці нових інструментів «цифрової незламності» та виправленні помилкових атрибуцій у глобальному науковому просторі, що дозволяє подолати наслідки тривалого колоніального впливу на українське мистецтвознавство.

Постановка проблеми. Повномасштабне вторгнення перетворило питання збереження культурної спадщини на екзистенційний виклик, що виходить за межі суто фізичного захисту об'єктів. Проблема полягає в подвійній загрозі: фізичному руйнуванню пам'яток та колонізації українського мистецтва, яке десятиліттями маркувалося як «російське» у світових музеях та цифрових реєстрах. Традиційні ієрархічні інституції часто виявляються малоефективними в умовах війни, що створює запит на нові форми мережевого та горизонтального лідерства.

Особливої ваги набуває розвиток Digital Humanities як інструменту деколонізації знань. Жіноче лідерство в цій сфері пропонує стратегію, що базується на інклюзивних моделях управління, етиці турботи та залученні високих технологій. Жіноче лідерство в Digital Humanities також обумовлено можливостями працювати дистанційно та за кордоном, що дозволяє науковицям тримати безперервність наукового спротиву.

Аналіз останніх досліджень і публікацій свідчить про стрімке зростання інтересу до перетину цифрових технологій та соціальної

справедливості. Фундаментальне дослідження К. Д'Ігнаціо та Л. Кляйн (D'Ignazio & Klein, 2020) заклало основу фемінізму даних, продемонструвавши, як ієрархічні структури влади впливають на збір та інтерпретацію інформації. Важливим доповненням до цієї дискусії є праця Дж. Тронто (Tronto, 2020), де обґрунтовано концепцію етики турботи як політичного та морального орієнтиру для суспільних трансформацій. Критичний аналіз використання спадщини та заперечення її виключно інституційного тлумачення представлено в праці Л. Сміт (Smith, 2006). Роль громадських архівів та їхнє значення в боротьбі проти символічного знищення ідентичностей у цифровому просторі ґрунтовно дослідила М. Касвелл (Caswell, 2014). С. Нобл (Noble, 2018) розкрила механізми того, як алгоритми пошукових систем можуть зміцнювати колоніальні та расові стереотипи. Питання деколонізації саме українського мистецтвознавства розглянуто в праці С. Демчук та І. Левченка (Demchuk & Levchenko, 2024), де автори наголошують на необхідності демонтажу імперських наративів через зміну підходів до опису та експонування творів. Практичний аспект швидкого цифрового реагування в умовах кризи висвітлено у звітах А. Кіяс та співавторів (Kijas et al., 2022). Попри значну кількість технічних звітів про оцифрування та теоретичних розвідок про деколонізацію, у науковому дискурсі залишаються недостатньо висвітленими питання взаємозв'язку між використанням високих технологій та гендерно зумовленими моделями лідерства в умовах війни. Більшість публікацій розглядають технічну фіксацію об'єктів та зміну метаданих як два паралельні процеси, що існують ізольовано один від одного.

Мета статті — аналіз стратегій цифрової деколонізації та ролі жіночого лідерства в цифрових гуманітарних науках як ключових факторів збереження української культурної спадщини у воєнний час.

Виклад основного матеріалу дослідження. Цифрові гуманітарні науки (Digital Humanities) стосуються нових способів наукової роботи та інституційних одиниць для спільних, трансдисциплінарних та комп'ютерно-орієнтованих досліджень, викладання і публікацій. Цифрова

гуманітарна наука — це не стільки єдина галузь, скільки сукупність конвергентних практик, що досліджують всесвіт, у якому друковані видання більше не є основним засобом, за допомогою якого виробляються та поширюються знання (Burdick et al., p. 122).

Метод фемінізму даних запропоновано Кетрін Д'Ігнаціо та Лорен Кляйн (D'Ignazio & Klein, 2020), а саме: 1. Дослідіть владу. Фемінізм даних починається з аналізу того, як влада діє у світі; 2. Киньте виклик владі. Фемінізм даних прагне кинути виклик нерівним структурам влади та працювати над досягненням справедливості; 3. Надайте ваги емоціям та тілесності. Фемінізм даних вчить нас цінувати різні форми знань, включаючи знання, які походять від людей як тіл, що відчують; 4. Переосмисліть бінарні системи та ієрархії. Фемінізм даних вимагає від нас кинути виклик гендерній бінарності, а також іншим системам підрахунку та класифікації, які увічнюють гноблення; 5. Прийміть плюралізм. Фемінізм даних наполягає на тому, що найповніше знання походить від синтезу різних точок зору, при цьому пріоритет надається місцевим, корінним та емпіричним способам пізнання; 6. Враховуйте контекст. Фемінізм даних стверджує, що дані не є нейтральними чи об'єктивними. Вони є продуктом нерівних соціальних відносин, і цей контекст є важливим для проведення точного, етичного аналізу; 7. Зробіть працю видимою. Робота в галузі data science, як і вся робота у світі, є роботою багатьох рук. Фемінізм даних робить цю працю видимою, щоб її можна було визнати та оцінити (D'Ignazio & Klein, 2020).

Разом із тим, Цзінь Гао (Gao et al., 2022) та колеги у дослідженні мереж співавторства зазначають: попри те, що вони перебувають у меншості, жінки-науковці відіграють значно більшу роль, ніж їхні колеги-чоловіки, у формуванні мереж співавторства, як представлено наявним набором даних. Жінки в цифровій гуманітаристиці становлять 30 % від загальної кількості авторів, опублікованих у цих журналах, але, схоже, вони заохочували більше комунікацій, будували більше співпраці та робили більший внесок у формування мережі співавторства в ДН, ніж чоловіки, протягом досліджуваних років. Дослідниці

виступають основними силами, що сприяють встановленню та підтримці наукових зв'язків; вони також є медіаторками, які з'єднують ізольовані групи (Gao et al., 2022, с. 343).

Фундаментальне розуміння культурної спадщини довгий час визначалося тим, що Лореджен Сміт (Smith, 2006) визначає як Дискурс Авторизованої Спадщини (AHD). Цей дискурс надає пріоритет матеріальній величч, історичній старовині та естетичній досконалості, часто розглядаючи пам'ятки як статичні реліквії, якими керують експерти, що виступають хранителями минулого. У цих межах громадськість часто зводиться до пасивних споживачів, займаючись тим, що Сміт описує як пасивний погляд, який перешкоджає активній взаємодії зі значенням місця. Представляючи спадщину як ресурс, який потрібно захистити для майбутніх поколінь, AHD фактично позбавляє сьогодення можливості активно переписувати або оскаржувати культурні та соціальні значення, вкладені в ці місця (Татаренко, 2023, с. 29).

Важливим теоретичним підґрунтям для аналізу стратегій цифрового спротиву є праця Мішель Касвелл (Caswell, 2014), у якій розглядається концепція символічного знищення. Авторка переконує, що виключення спільноти з архівного простору або викривлення її культурного наративу є формою системного тиску, що позбавляє групу суб'єктності. У контексті війни в Україні цей підхід дозволяє трактувати діяльність низових цифрових ініціатив як метод боротьби за право на власну пам'ять.

Для глибшої проблематизації управлінських моделей у сфері Digital Humanities варто звернутися до теорії етики турботи, яку розвиває Джоан Тронто (Tronto, 2020). Авторка пропонує переосмислити турботу не як приватне почуття, а як фундаментальну політичну та практичну діяльність, що базується на відповідальності та здатності реагувати на потреби вразливих систем. Застосування цієї концепції дозволяє обґрунтувати переваги жіночого лідерства в умовах кризи як моделі, що фокусується на підтримці цілісності даних та стабільності соціальних зв'язків. Така етика стає альтернативою жорстким технократичним ієрархіям, забезпечуючи гнучкість волонтерських мереж та їхню

здатність до тривалого функціонування без втрати якості й етичних орієнтирів.

Застосування принципів фемінізму даних до оцифрування культурної спадщини дозволяє перетворити технічний процес на акт деколонізації. Згідно з концепцією аналізу влади, оцифрування не є нейтральним вибором, воно вимагає критичного перегляду того, які саме об'єкти отримують пріоритет у збереженні. У контексті української спадщини це проявляється через деколонізацію метаданих й описів, що дозволяє уникнути алгоритмічного гноблення (Noble, 2018) та виправити імперські нашарування в класифікації знань.

Такий підхід забезпечує врахування контексту створення артефактів, повертаючи їм самотні назви та змісти, які раніше нівелювалися колоніальною політикою. Революція Гідності 2013–2014 рр. стала поворотним моментом для української історії мистецтва, оскільки вона змусила українських мистецтвознавців та все суспільство задуматися над наслідками тривалої й глибоко вкоріненої колоніальної спадщини на багатьох рівнях. «Декомунізація» як процес демонтажу спадщини комуністичних державних інституцій, культури та психології в посткомуністичних країнах також була важливим кроком до відокремлення від Росії, де прорадянські настрої були ще доволі сильними. Декомунізація також означала радикальну зміну політики культурної пам'яті та ознаменувала початок деколонізації України. Водночас вона порушила питання переосмислення й збереження радянської культурної спадщини (Demchuk & Levchenko, 2024, с. 20).

Розглянемо феміністичне лідерство в дії, а саме практичні кейси цифрового спротиву. У дослідженні застосовано метод інструментального кейс-стаді, де кожен обраний приклад слугує інструментом для виявлення закономірностей горизонтального лідерства та цифрової деколонізації.

Проект SUCHO, що розшифровується як Saving Ukrainian Cultural Heritage Online, є прикладом феміністичної моделі лідерства, яка базується на горизонтальних зв'язках та швидкій мобілізації спільноти. Ініціатива об'єднала понад 1500 міжнародних волонтерів для дистанційної архівації культурних скарбів України.

За час повномасштабного вторгнення ініціатива зафіксувала понад 5000 вебресурсів та 50 терабайтів інформації, що належать установам різного спрямування. Об'єктами захисту стали як державні архіви та локальні музеї, так і дитячі мистецькі центри чи віртуальні 3D-тури сакральними пам'ятками, що дозволило запобігти безповоротному зникненню цих даних (*Saving Ukrainian Cultural Heritage Online*, n.d.).

Ініціатива SUCHO виникла не як державне замовлення, а як зусилля з екстреного реагування, організоване Квінн Домбровські та Анною Кійас (Kijas et al., 2022). Це ілюструє горизонтальну, гнучку модель лідерства, яка характерна для Digital Humanities. Як зазначають самі авторки проєкту: «Заяви Кремля свідчать про те, що фундаментальною метою режиму Путіна є підірвати та знищити чітку та самотню українську національну ідентичність, культуру та мову — три поняття, які проявляються через культурну спадщину» (Smith, 2006). У цьому контексті діяльність SUCHO можна трактувати як цифрову деколонізацію.

Методологічні складнощі в роботі децентралізованих мереж часто пов'язані з проблемою сталості. Волонтерські рухи залежать від емоційного залучення, що створює ризики вигорання та втрати темпу після спаду першої хвили солідарності. Окрім цього, виникає складність у забезпеченні сумісності даних. Коли сотні людей одночасно використовують різні інструменти для архівації, створення уніфікованих метаданих стає викликом, який потребує постійної координації та технічної модерації.

Деколонізація музейних атрибутів здійснюється через системну діяльність у соціальних мережах та реєстрах. Історикиня мистецтва й дослідниця Оксана Семенік (авторка проєкту Ukrainian Art History), працівниця Одеського художнього музею Олександра Ковальчук та культурологиня Маріам Найем домоглися зміни написів під полотнами в кількох провідних музеях світу. Зокрема, Метрополітен-музей у США та Національна галерея в Лондоні перейменували «Російських танцівниць» Деґа на «Українських танцівниць». Музей Метрополітен у Нью-Йорку офіційно визнав Архіпа Куїнджі та Іллю Репіна українськими митцями. Водночас Бруклінський

музей оновив назву картини Репіна «Зимова сцена в Україні», врахувавши фактичне місце її написання (Татаренко, 2023).

У випадку з переатрибуцією творів мистецтва верифікація стає ще складнішою, адже вимагає глибокого мистецтвознавчого аналізу та роботи з першоджерелами. Оксана Семенік використовує метод відкритої верифікації, публікуючи знахідки в професійному середовищі та соціальних мережах, що дозволяє залучати коло експертів для підтвердження або уточнення даних. Такий підхід робить процес прозорим, хоча й збільшує час, необхідний для верифікації кожного окремого випадку.

Кейс Олександри Екстер, яку часто називають амазонкою українського авангарду (Горон, 2024), слугує хрестоматійним прикладом необхідності цифрової деколонізації та переатрибуції мистецьких творів у глобальних реєстрах. Попри глибоке коріння її творчості в київському середовищі та відкриття нею новаторської школи в Україні, російський імперський дискурс тривалий час позиціював її як представницю власної культури. Нині зусилля дослідниць спрямовані на виправлення цих колоніальних нашарувань у метаданих провідних музеїв світу, що дозволяє відновити історичну справедливість та повернути ім'я художниці до національного канону.

Сфера технологічної фіксації передбачає застосування БПЛА та фотограмметрії для розробки цифрових 3D-моделей пам'яток. У цьому процесі жінки діють як операторки складного обладнання, що дає змогу працювати мобільно навіть у зонах з ускладненим доступом. Такий підхід гарантує високу точність реставрації архітектурних споруд та монументів у випадку їхнього фізичного знищення. До того ж ці цифрові моделі мають статус юридичних доказів у справах про злочини проти культурної спадщини. Діяльність команди Skeiron (n.d.) наочно демонструє ефективність поєднання наземного лазерного сканування LiDAR та фотограмметрії для генерації віртуальних копій із міліметровим рівнем деталізації. Отримані дані дозволяють фіксувати стан архітектури та монументальної скульптури, забезпечуючи базу для майбутньої наукової реставрації в разі фізичного знищення об'єктів. Координація таких технічних рішень

із мобільними групами дослідниць, що працюють у прифронтових зонах, може перетворити хмари точок на юридичні докази воєнних злочинів. Таким чином, технологічна ініціатива Skeiron створює інженерний фундамент, який у поєднанні з деколоніальними підходами Digital Humanities може дозволити захистити культурну спадщину від системного нищення.

Горизонтальна модель управління дозволяє вирішити проблему єдиної точки відмови. У системному аналізі цей термін позначає елемент, чия несправність призводить до зупинки всієї структури. Децентралізований характер ініціатив, на кшталт SUCHO чи Skeiron, створює мережеву стійкість, де відсутність єдиного ієрархічного центру стає головним запобіжником. Коли координація розподілена між багатьма автономними вузлами, втрата зв'язку з однією групою або фізична загроза окремій лідерці не припиняє загальний процес. Така модель забезпечує безперервність роботи навіть у критичних умовах війни. Це доводить, що горизонтальність є необхідною стратегією виживання та збереження цифрових даних у нестабільному середовищі. Кожна учасниця мережі діє як самостійний вузол, що робить систему гнучкою, здатною до саморегуляції та стійкою до зовнішнього тиску.

Висновки. Проведене дослідження підтверджує, що цифрова деколонізація в умовах війни є стратегічним інструментом відновлення національної суб'єктності через зміну підходів до опису та збереження культурної спадщини. Аналіз показав, що жіноче лідерство в Digital Humanities, ґрунтоване на принципах фемінізму даних, забезпечує вищу адаптивність дослідницьких мереж завдяки горизонтальній взаємодії та здатності об'єднувати ізольовані групи. Досвід ініціативи SUCHO продемонстрував переваги розподіленого підходу до архівування, де відсутність єдиної точки відмови та швидка волонтерська мобілізація дозволяють протистояти нищенню ідентичності; активізм Оксани Семенік напряму впливає на деколонізаційні процеси в мистецтві. Теоретична значущість роботи полягає у виявленні того, що оцифрування є ціннісно завантаженим процесом, де поєднання технологій точності, зокрема LiDAR-сканування та фотограмметрії, з деколоніальною

ревізією даних створює умови для юридичної фіксації злочинів та цифрової реституції мистецтва.

Перспективи подальших досліджень полягають у розширенні методології цифрової деколонізації на інші сектори спадщини, зокрема на архівні та бібліотечні фонди. Окремого вивчення потребують низові проекти з порятунку

«непомітної» спадщини: щоденників, локальних фольклорних записів та усних історій, які зазвичай ігнорувалися офіційними інституціями. Подальший розвиток теми жіночого лідерства в Digital Humanities може бути спрямований на створення інклюзивних освітніх програм із підготовки фахівчинь із LiDAR-сканування в прифронтових регіонах.

Список посилань

- Горон, Д. (2024, Січень 18). «Амазонка українського авангарду». Хто така Олександра Екстер та чому РФ привласнила собі її заслуги? *НЗЛ*. <https://theukrainians.org/news/amazonka-ukrayinskogo-avangardu-hto-taka-oleksandra-ekster-ta-chomu-rf-pryvlasnyla-sobi-yiyi-zaslugy/>
- Татаренко, І. (2023, Грудень 14). Small Talk: Оксана Семенік, історикиня мистецтва та дослідниця, про повернення української ідентичності митцям Куїнджі та Рєпін, та танцівницям Дега. *Marie Claire*. <https://marieclaire.ua/life/small-talk-oksana-semenik-istorikinya-mistetstva-ta-doslidnitsya-pro-povernennya-ukrayinskoyi-identichnosti-mittsyam-kuyindzhi-ta-ryepin-ta-tantsivnitsyam-dega/>
- Burdick, A., Drucker, J., Lunenfeld, P., Presner, T., & Schnapp, J. (2012). *Digital Humanities*. MIT Press.
- Caswell, M. (2014). Seeing yourself in history: Community archives and the fight against symbolic annihilation. *The Public Historian*, 36(4), 26–37. <https://doi.org/10.1525/tph.2014.36.4.26>
- D'Ignazio, C., & Klein, L. F. (2020). *Data Feminism*. MIT Press. <https://data-feminism.mitpress.mit.edu/>
- Demchuk, S., & Levchenko, I. (2024). Decolonizing Ukrainian Art History. *Nationalities Papers, First View*, Special Issue Article, 1–25. <https://doi.org/10.1017/nps.2024.58>
- Gao, J., Nyhan, J., Duke-Williams, O., & Mahony, S. (2022). Gender influences in Digital Humanities co-authorship networks. *Journal of Documentation*, 78(7), 327–350. <https://doi.org/10.1108/JD-11-2021-0221>
- Kijas, A., Dombrowski, Q., & Majstorovic, S. (2022). Saving Ukrainian Cultural Heritage Online (SUCHO): A case study in rapid response digital humanities. *Текст і образ: актуальні проблеми історії мистецтва*, (1)13, 6–21. <https://doi.org/10.17721/2519-4801.2022.1.01>
- Noble, S. U. (2018). *Algorithms of Oppression: How Search Engines Reinforce Racism*. NYU Press.
- Saving Ukrainian Cultural Heritage Online*. (n.d.). SUCHO. <https://www.sucho.org/>
- Skeiron. (n.d.). #SaveUkrainianHeritage. Google Arts & Culture. Retrieved January 05, 2026 from <https://artsandculture.google.com/story/saveukrainianheritage-skeiron/3wXBGzcZjWH6dA?hl=en>.
- Smith, L. (2006). *Uses of heritage*. Routledge.
- Tronto, J. (2020). *Moral boundaries: A political argument for an ethic of care*. Routledge.

References

- Horon, D. (2024, January 18). “The Amazon of the Ukrainian Avant-Garde.” Who is Oleksandra Ekster, and why has Russia claimed her achievements as its own? *NZL*. <https://theukrainians.org/news/amazonka-ukrayinskogo-avangardu-hto-taka-oleksandra-ekster-ta-chomu-rf-pryvlasnyla-sobi-yiyi-zaslugy/> [In Ukrainian].
- Tatarenko, I. (2023, December 14). Small Talk: Oksana Semenik, art historian and researcher, on the rediscovery of Ukrainian identity to Kuindzhi and Repin, and Degas’ dancers. *Marie Claire*. <https://marieclaire.ua/life/small-talk-oksana-semenik-istorikinya-mistetstva-ta-doslidnitsya-pro-povernennya-ukrayinskoyi-identichnosti-mittsyam-kuyindzhi-ta-ryepin-ta-tantsivnitsyam-dega/> [In Ukrainian].
- Burdick, A., Drucker, J., Lunenfeld, P., Presner, T., & Schnapp, J. (2012). *Digital Humanities*. MIT Press. [In English].
- Caswell, M. (2014). Seeing yourself in history: Community archives and the fight against symbolic annihilation. *The Public Historian*, 36(4), 26–37. <https://doi.org/10.1525/tph.2014.36.4.26> [In English].
- D'Ignazio, C., & Klein, L. F. (2020). *Data Feminism*. MIT Press. <https://data-feminism.mitpress.mit.edu/> [In English].
- Demchuk, S., & Levchenko, I. (2024). Decolonizing Ukrainian Art History. *Nationalities Papers, First View*, Special Issue Article, 1–25. <https://doi.org/10.1017/nps.2024.58> [In English].
- Gao, J., Nyhan, J., Duke-Williams, O., & Mahony, S. (2022). Gender influences in Digital Humanities co-authorship networks. *Journal of Documentation*, 78(7), 327–350. <https://doi.org/10.1108/JD-11-2021-0221> [In English].
- Kijas, A., Dombrowski, Q., & Majstorovic, S. (2022). Saving Ukrainian Cultural Heritage Online (SUCHO): A case study in rapid response digital humanities. *Текст і образ: актуальні проблеми історії мистецтва*, (1)13, 6–21. <https://doi.org/10.17721/2519-4801.2022.1.01> [In English].

- Noble, S. U. (2018). *Algorithms of Oppression: How Search Engines Reinforce Racism*. NYU Press. [In English]. *Saving Ukrainian Cultural Heritage Online*. (n.d.). SUCHO. <https://www.sucho.org/> [In English].
- Skeiron. (n.d.). *#SaveUkrainianHeritage*. Google Arts & Culture. Retrieved January 05, 2026 from <https://artsandculture.google.com/story/saveukrainianheritage-skeiron/3wXBGzcZjWH6dA?hl=en> [In English].
- Smith, L. (2006). *Uses of heritage*. Routledge. [In English].
- Tronto, J. (2020). *Moral boundaries: A political argument for an ethic of care*. Routledge. [In English].

Отримано: 05.03.2026
Прийнято до друку: 30.03.2026
Опубліковано: 29.05.2026

Н. Бедріна

кандидатка культурології, доцентка, Харківська державна академія дизайну і мистецтв, м. Харків, Україна

N. Bedrina

Candidate of Cultural Studies, Associate Professor of the Department of Audiovisual Art, Kharkiv State Academy of Design and Arts, Kharkiv, Ukraine
